

**ВЕРБАЛЬНЕ НАПОВНЕННЯ КОНЦЕПТУ «ЛЮБОВ»
У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ПРОЗІ**

У статті проаналізовано особливості мовного представлення концепту «любов» у сучасній українській мові. Аналізуються окремі лексеми-знаки, що входять до семантичного поля вказаного концепту і є його при ядерною зоною.

Ключові слова: *мовна картина світу, концептуальна картина світу, концепт, ядро концепту.*

The article focuses on the peculiarities of the language presentation of the concept «love» in the modern Ukrainian language. Certain lexeme signs which of the given concept and are its nearnucleus zone are analyzed.

Key words: *language introduction of the world, conceptual introduction of the world, concept, nucleus of the concept.*

Вивчення лексичної системи мови передбачає послідовне виділення та розгляд окремих її елементів і відповідно відношень між ними. Одним із ключових аспектів дослідження лексичної системи певної мови на сучасному етапі є концептуальний аналіз, що «передбачає дослідження метамови людської культури в різних її виявах» [6].

Оскільки сьогодні серед науковців не існує однастайності у поглядах на поняття концепту, то в дослідженнях українських лінгвістів спостерігаємо різні підходи до опису концептів. Концепт *ДУША* М.Скаб розглядає на ґрунті семантичного простору слова, розуміючи всю сукупність значень слова, що функціонують у мові й мовленні та реалізуються в семантичному, словотвірному та синтагматичному напрямках [8]. В.Ганєчко, досліджуючи концепти *УСМІШКА* та *СМІХ*, використовує метод концептуального аналізу, пов'язаний із лінгвістичною філософією, який розвивають у своїх працях Н.Арутюнова, Ю.Степанов, Т.Вендіна, В.Постовалова й ін. та антропоцентричної етнолінгвістики, який репрезентує етноцентрична теорія значення А.Вежбицької [3]. Досліджуючи концепти *БАТЬКО*, *МАТИ* в українській лексико-фразеологічній системі світу, А.Чернова [16] послуговується зіставним методом у поєднанні з етимологізацією (для визначення формально-семантичної спорідненості імен концептів *БАТЬКО*, *МАТИ* зі спільнокореневими словами української ті інших мов), методом концептуального аналізу (для вичленовування ядерної та периферійної зон номінативно-смиислового поля концептів *БАТЬКО*, *МАТИ* та створення когнітивних метафоричних моделей концептуалізації сегментів периферійної зони). На підставі розробленої О.Селівановою моделі ментально-психонетичного комплексу (МПК), ядром якого є фрейм пропозиційно-асоціативного типу, здійснено моделювання концептів *КРАСА* в українській

етносвідомості [14], *ШЛЯХ* у трьох неспоріднених мовах – англійській, французькій та українській [5].

У сучасній концептології та лінгвокультурології значну увагу приділено концептам емоційного та етичного характеру (Н.Арутюнова, А.Вежицька, С.Воркачов, В.Дем'янков, Н.Дорофєєва, О.Єрмакова, В.Карасик, О.Корнілов, Н.Красавський, В.Морозова та ін.), оскільки особливості вербальної репрезентації емоційного досвіду мають безпосереднє відношення до менталітету етносу. Проте, етнічно-культурне відображення емоцій у мові, співвідношення універсального та етно-специфічного в уявленнях про почуття хоча й належать до популярних, але не є повністю висвітленими питаннями у лінгвістиці. Концепти емоцій як одиниці української етносвідомості вивчені недостатньо, що перешкоджає проведенню національної концептосфери, необхідного для сучасної науки з метою виявлення ментальності її носіїв [4].

Як відомо, будь-який текст вимагає інтерпретатора. Авторські тексти відображають свідомість письменника, тому його мовна картина світу цікавить читача, адже вона маркована територіально, соціально, індивідуально. Одиниці ж мовної картини світу як члени знакової системи двопланові, поєднують відомі значення з «тілесною» формою знаків. Концепти можуть створюватися індивідуально, адже кожний митець має своє особливе мовне світосприйняття. Концептуальна картина світу виражає буття людини у навколишній дійсності. Система й сукупність концептів особистості становить її індивідуальну концептуальну картину світу, а мовні засоби, за допомогою яких ця особистість інтерпретує свою концептуальну картину світу, є індивідуальною мовною картиною світу.

Пропонована лінгвістична розвідка присвячена аналізу одного з фрагментів індивідуальної мовної картини світу сучасних письменників – аналізу концепту *ЛЮБОВ* у сучасній українській прозі, складного за структурою і змістом, багатовимірного вербалізованого мисленнєвого конструкту людської свідомості в єдності його понятійного, образного та ціннісного компонентів.

На думку І.Ходаревої, в тлумаченні слова «любов» особливо помітна визначна роль волі, розуму, свідомості, тобто психологічних категорій, що доводить обґрунтованість антропоцентричного напрямку лінгвістичних досліджень [15].

ЛЮБОВ як складний та багатовимірний феномен психічного, емоційного життя людини має високий аксіологічний статус у багатьох гуманітарних та негуманітарних дисциплінах: філософії, релігієзнавстві, етиці, естетиці, літературній критиці, мистецтвознавстві, психології, антропології, соціології та ін. На думку багатьох дослідників, саме *ЛЮБОВ* (кохання), що існує подвійно – як егоїзм та як альтруїзм, – формує ціннісний світ людини, вмщуючи суттєвий стрижень її життя. *ЛЮБОВ* забезпечує повноту і змістовність буття, і, можливо, в ній знаходиться межа становлення особистості, оскільки обов'язковою умовою існування людини як соціального індивіда є її здатність до самотрансценденції [1, с. 27]. Оскільки *ЛЮБОВ* є вторинним по відношенню до інстинктивних емоцій, окультуреним почуттям, саме мовна репрезентація любові, культурно детерміновані засоби її вербального вираження є основними репрезентантами, що сформувались у нашій культурі щодо цього почуття.

Поняття *ЛЮБОВ* у різних науках трактують неоднозначно. Психологічний тлумачний словник подає таке визначення *ЛЮБОВІ*: «1. Високий ступінь емоційно позитивного ставлення, що виділяє його об'єкт серед інших і переміщує його в центр життєвих потреб та інтересів суб'єкта: любов до батьківщини, до матері, до дітей, до музики і т.ін. 2. Інтенсивне, напружене і відносно стійке почуття суб'єкта, фізіологічно зумовлене сексуальними потребами; виражається в соціально формованому прагненні бути максимально повно представленим своїми особисто значимими рисами в життєдіяльності іншого так, щоб пробудити в нього потребу у відповідному почутті тієї ж інтенсивності, напруженості та сталості. Почуття любові є глибоко інтимним та супроводжується ситуативно виникаючими і змінними емоціями ніжності, захоплення, ревності тощо, що переживаються в залежності від індивідуально-психологічних рис особистості» [17, с. 235].

За З.Фройдом, ядром любові є статевая любов, що має метою статеве з'єднання. Але від цього поняття невіддільне все, що пов'язане зі словом «любов»: себелюбовство, любов до батьків та дітей, дружба, людинолюбство, відданість конкретним предметам і абстрактним ідеям. Спочатку любов нарцисична, потім переходить на об'єкти, що зливаються з розширеним «Я». Вона тісно поєднується з виявом пізніших сексуальних потягів і, коли їхній синтез закінчено, збігаються із сексуальним прагненням у його повному синтезі [13].

Згідно з Е.Фроммом, любов – це установка, орієнтація характеру, що задає відношення людини до світу взагалі, а також форма, втілена в почуттях турботи, відповідальності, поваги та розуміння до інших людей, бажання і здатність зрілого творчого характеру до активної зацікавленості в житті та розвитку об'єкта любові. Е.Фромм уперше в психології здійснив класифікацію любові на ґрунті її зорієнтованості і виокремив: 1) любов братерську – «любов між рівними» – фундаментальний тип, що складає основу всіх видів любові; 2) любов материнську – «любов до безпомічної істоти»; 3) любов еротичну; 4) любов до себе; 5) любов до Бога [14].

З погляду філософії любов – це екзистенціаль людського буття, який окреслює найглибше відчуття повноти особистісного буття і переживання цілісності в з'єднанні з іншою особистістю та світом. Саме в любові найбільшою мірою представлена принципова відкритість буття людини, що знаменує вихід за межі буденних та граничних ситуацій у метагранічне буття. Виходячи з того, що еротична любов найчастіше пов'язується в більшості мов та культур із любов'ю як такою, вияви любові можна класифікувати таким чином: 1) любов до себе; 2) еротична любов; 3) надеротична любов. Любов до себе дає змогу кожній людині пережити та усвідомити, що, окрім тілесності, вона має ще духовне та душевне начала; це велика праця, зростання та накопичення знань і почуттів, самотворення, яке дає змогу не тільки брати, а й віддавати. Головним в еротичній любові є те, що дві особистості з'єднуються в нову цілісність, яка не заперечує, а навпаки, підсилює неповторність та унікальність кожного з них. Така цілісність стає дійсністю не просто як статеве тілесне поєднання, а як співтворчість чоловіка та жінки. Третім – і найбільш універсальним – проявом любові є надеротична любов, яка вбирає в себе всі попередні вияви любові і, поєднуючись із вірою та надією, може трансцендентувати людину в нову якість. Надеротична любов складає екзистенційний

фундамент любові до ближнього, позбавляючи останню невротичних та інфантильних деформацій [12, с. 348–349].

У Великому тлумачному словнику української мови **любов** описується як: «1. Почуття глибокої сердечної прихильності до особи іншої статі; кохання (у 1 знач.) // *перен.* Той, кого люблять (у 2 знач.). // Стосунки між чоловіком і жінкою, викликані сердечною прихильністю. // *розм.* Інтимні стосунки з особою іншої статі. 2. Почуття глибокої сердечної прив'язаності до кого-, чого-небудь. // Глибока повага, шанобливе ставлення до людини. // Глибока приязнь, викликана родинними зв'язками. // *перен.* Той, коло люблять (у 1 знач.). 3. *до чого.* Інтерес до чого-небудь. // Внутрішній духовний потяг до чого-небудь. // Пристрасть до чого-небудь» [2, с.631].

Безперечно, слово **любов** в українській мові багатозначне, що можна пояснити тим, наскільки характерним і важливим для української ментальності є це почуття. Справді, існують любов-утіха і любов-самопожертва, любов-пристрасть і любов-інтерес, любов-хіть і любов-благоговіння. Існують також подружня, батьківська, дочірня або синівська любов, любов до особи, спільноти, ідеї або системи цінностей тощо. У кожного з названих нами різновидів любові є своя внутрішня логіка, відповідно по-різному переживаються вони людиною і, таким чином, у мові репрезентуються різними мовними засобами.

У сучасній українській прозі найповніше репрезентовані суб'єкти, що представляють джерело почуття, істоту – агентив пор.: батько: *Це був мій тато. Він любив мене понад усе. І він хотів доньки* (10, 136); мати: *А все починалося, як у казці: тунель, світло, сяйво, любов материнська* (12, 25); люди: *Люди на селі люблять плітки, люблять містику, в них, очевидно, така ментальність, і чомусь моя мати опинилася в епіцентрі несправедливих звинувачень* (9, 55); жінка: *Розуміси, якщо жінка любить, вона знайде багато способів, щоб чоловіка втішити* (6, 63).

Цікаво описує жіночу любов до чоловіка Г. Тарасюк, прирівнюючи її до любові материнської: *Є така жіноча любов, майже материнська, жалісна і жалібна до мужчини, коли хочеться огорнути його своїм тілом, душею, захистити від цілого світу, як дитя, а коли немає такого бажання, то й любові нема* (18, 184). А порівняно з жіночою любов'ю чоловіча представлена в сучасній прозі значно рідше: *Олексій також був із цих гір – а любив її (Дусю), як свою душу* (10, 70); *Зек Володя любив її без міри і по-чорному ревнував* (6, 22).

У творах Г.Тарасюк суб'єктом почуття любові виступає також Бог: *Бог любить його! Бог надто любить його, щоб так покарати. Покарати?! Невже це... кара Божя?! Не може, не може цього бути! З Богом у нього цілковите порозуміння. Все життя Бог любив і потурав йому. На кожному кроці...* (17, 111).

Яскраво репрезентована любов чоловіка до жінки у Н.Зборовської, де висловлена думка про те, що висока любов свідчить про тонкість і чуттєвість душі, її поетичність: *По тому, як чоловік любив, по цій естетиці любові можна розпізнати справжнього поета* (6, 182).

Часто суб'єкт любові в аналізованому матеріалі репрезентовано поєднанням власне іменника любов та присвійних займенників своя: *Після недовгих копирсань у пам'яті, зробила висновок, що нічого, крім своєї любові, про нього не знала* (8, 86); їхня: *Тієї ночі їй снилась квітуча весна – день*

народження їхньої любові, усміхнене привітне обличчя й променисті карі очі Андрія... (4, 29); її: Вона не така вже грішниця, щоб так жорстоко її карати – залишати без її єдиної любові (8, 7); моя: Мені було страшно залишатись на самоті з моєю Любов'ю (8, 70).

У сучасній українській прозі письменники використовують предикати, виражені метафоризованими дієсловами, зміст яких фіксує зближення понять. Прослідковуємо тенденцію опредмечення любові: **віддавати любов**: *Бо ж, як не є, а цій землі він віддав усе своє життя і всю свою любов, як би це патетично не звучало у цинічні нинішні часи...* (17, 22); **бачити любов**: *Якщо вона бачила чисту любов батьків, то вона й знатиме все життя, що її батьки як самі боги...* (6, 98); **хотіти любові**: *Я хочу спокійної, мирної і тихої любові* (1, 41); **уявляти любов**: *Я зрозуміла, що раніше зовсім не уявляла любові, і що мої блукання у темряві скінчилися* (8, 44).

Часто предикати виражаються дієприкметниками, що поєднуються з іменником **любов** на зразок сповнений любові: *Сусід широко посміхнувся, сповнений товариської любові до веселуна* (3, 54); наповнений любов'ю: *Марко з Елою не дивились телевізійних новин, які несли негативні емоції, а тільки наповнені любов'ю фільми й передачі про природу...* (7, 74); одурілий від любові: *Билися і наплюжилися одурілі від любові молодіці через одного і того ж чужого чоловіка* (11, 63); втрачена любов: *Піддавшись настроєві, безпросвітно затужив я за своєю втраченою любов'ю* (15, 141).

У сучасній українській прозі репрезентовані різні слотові позиції аргументів. Одним із найбільш представлених є пацієнтів – компонент на позначення особи, до якого спрямована емотивна дія. Часто спостерігаємо такі відношення: 1) пацієнтів-чоловік (любов жінки до чоловіка) пор.: *Я любила його кожну хвилину, прокидалася і згадувала його, засинала і бачила сни з ним* (8, 41); 2) пацієнтів-жінка (любов чоловіка до жінки, дружини) пор.: *Він говорив про те, як він любив, як він хотів цю жінку любити, як вона з'являлася йому у снах, як безкінечно він благав її про кохання і як вона йшла до нього і як не дійшла...* (6, 273); 3) пацієнтів-мати: *Женик цінує й любить свою матінку – саме завдяки їй він має змогу робити в цьому житті лише те, що йому хочеться* (9, 98); 4) пацієнтів-батько: *З роками вдячна дитяча любов до тата переростала в її сирітському серці на шалену жіночу пристрасть* (16, 77); 5) пацієнтів-батьки: *Вона любила їх обох (батьків), більше того – з часом вона змиралася і почала любити саму їхню любов* (14, 29); 6) пацієнтів-діти: *Я теж переконалася на своєму тернистому шляху, що діти – моя єдина вічна любов* (8, 45); 7) пацієнтів-тварини: *Зазвичай вони люблять тварин і утримують, скажімо, п'ятьох собак різної породи і статі, пораються з їхнім потомством і віддають свою вечерю* (13, 76); *Було досить того, аби я подумки згадав її, – і вона прилітала. Я полюбив цю пташку так, як чоловік любить жінку* (13, 99).

Словникові тлумачення виводять слово-поняття **любов** далеко за межі позначення почуттів між чоловіком і жінкою, відкриваючи можливості передачі численних проявів приязні, доброзичливості, симпатії як в особистісних взаєминах, так і в соціальній і духовній сферах. У зв'язку з цим варто відзначити, що особливо виразно сучасні письменники змальовують любов до землі, народу, природи, постійно використовуючи при цьому епітет **рідна**: любов до рідної землі: *Бо ж, як не є, а цій землі він віддав усе своє життя і всю свою любов, як би це патетично не звучало у цинічні нинішні часи...* (17, 22); до рідного міста: *Тоді я заплющую очі й уявляю, що я сиджу в*

дерев'яній кав'ярні міста, яке я люблю і в якому люблять мене (13, 107); любов до рідного народу: Знову стає легко і радісно. І я аж свічусь від любові до рідного народу (17, 204) любов до природи: Більше за все я любила мовчазні великі дерева, великі красвиди та прозоре синє небо (8, 230); любов до їжі: Ніщо так не любить Михайло після тяжкої роботи, як гарячу кулешу з овечою бринзою (11, 42).

Широке представлення має локатив – компонент на позначення місцезнаходження, переміщення, місця, напряму руху [7, с.138]. Локативами почуття любові в сучасній українській прозі є концепти: *ОЧИ*: Дідок чекав, склавши на грудях руки, і в прозорих його очах було стільки любові і терплячості, що Марат лиш зітхнув... (18, 48); *ТІЛО*: І хоч лихе передчуття кліщами стискало її душу, та все тіло наливалось жагучою любов'ю до кожної кучерявої волосинки на голові у Саркіяна... (16, 79); *ДУША*: Рая, яка не раз, як добра самаритянка, заповнювала своєю любов'ю вакуум у душі Шунальського між черговими шлюбами і була в курсі всіх його проблем, поблажливо вчила двох актрис і художницю (18, 217).

Спорадично фіксуємо вживання темпоратива – компонента, що виражає часові характеристики. У сучасній українській прозі **любов** пов'язується із весняною порою року: *Тієї ночі їй снилась квітуча весна – день народження їхньої любові, усміхнене привітне обличчя Андрія й променисті карі очі Андрія...* (4, 29).

Інколи сучасні письменники для позначення супутньої ознаки, дії, супутнього предмета, співучасника використовують слотову позицію комітатива: *Мені досить уже цих страждань і цих мук. Чому любовні історії мають обов'язково складатися з мук і гіркоти. Це неправда* (1, 38); «*Чи є у вас також любовні пісні?*» – поцікавився я (2, 108).

У сучасній українській прозі здатністю любити наділені лексеми **серце**: *Я чула, що він любить мене всім серцем. О, він любив мене понад усе...* (10, 143); та **кров**: *Там, на землі, я не встигла попроситися ні з ким, хіба що лиш з тим, кого любила своєю кров'ю і з ким щоразу прощалася навіки...* (10, 133).

У сучасній українській прозі широко репрезентовано означення до концепту **ЛЮБОВ**: **чиста**: *Якщо вона бачила чисту любов батьків, то вона й знатиме все життя, що її батьки як самі боги...* (6, 98); **невимовна**: *Відчуваючи докори сумління і невимовну любов до дівчинки, жінка вкрила її ковдрою і довго сиділа поряд, не в силі заснути* (17, 81); **неземна**: *І мабуть, тому цілувала свого старого носатого грека з такою неземною любов'ю, з такою світлою радістю, як ніколи і ні жодного зі своїх чоловіків* (17, 187); **палка**: *У час палкої любові до мами Дзвінка переконувала хлопців, що у неї мамина кров, тому бабуся їй передасть пророчий дар* (6, 37); **молода**: *Однак, коли він повернувся на день раніше до свого рожевого палацу, до свого молодого таємного кохання, порядку там не було* (17, 153); **особлива**: *Потому почався рай для молоді: люблячий чоловік дозволяв їй геть усе і, помітивши особливу любов до вудженини, обдаровував її щонайвідбірнішими шматками* (1, 49); **вічна**: – *Ти що, прощаєшся вже зі мною? – злякалася постаріла враз і змеркла душа моєї вічної любові і, наче захищаючись, скрикнула у сяйво довоколишнього світу* (10, 111); **безмежна**: *Машка мовчала, заціпенівши у своїй безмежній любові до цього великого доброго чоловіка, якого,*

певно, вважала якщо не мамою, то своїм богом – точно (17, 201); **вірна, гаряча**: Я не знала, як зіставити неземне вірне і гаряче кохання з її бажанням любити ще (8, 53); **наростаюча, самозароджувана**: ...Вона була першою, хто впізнав між ними присутність наростаючої, самозароджуваної любові, всяка-бо любов на перших порах потребує свідків... (5, 31).

Окрім означень, що надають поняттю **ЛЮБОВ** позитивного відтінку, в сучасній прозі вживаються й лексеми з негативною оцінкою: **тужна** (сповнена туги, що виражає тугу, сум [2, с. 1484]): *То прецінь, через маму вийшла в Софії така тужна любов до Миколи* (6, 10); **болісна** (викликана, спричинена болем, болями; пов'язана з хворістю [2, с. 91]): *Воно зростало з болісної й містичної любові, з кривавої суміші чуттєвості й безталанного розуму та ще з бозна-чого* (7, 129); **грішна** (виповнена гріхами, яка наробила гріхів [2, с. 262]), **таємна** (яку навмисне приховують від інших, яка відома небагатьом або тільки кому-небудь одному [2, 1426]): *Може, це за любов її грішну, таємну Бог аж на старість покарав її синоюю смертю ранньою* (17, 134); **ненормальна** (яка відхиляється від норми; не така, як треба, як повинна бути [2, 768]): *Зрештою, кому-кому, а тобі у твоєму віці мало би бути сором навіть думати, не те, що відчувати якусь, та ще таку ненормальну, любов* (10, 40).

Квалітативами до дієслова любити часто виступають означальні прислівники на зразок **палко, пристрасно**: *Сергій хотів бути моїм другом, але на моєму лобі було написано, що я люблю його палко й пристрасно, краще ніж у дівочих фантазіях* (8, 90); **сліпо**: *Любити можна тільки сліпо: я заплющила очі, бо вони не були мені більше потрібні* (8, 94); **безтямно**: *Мені здавалося, що все дитинство цього дорослого чоловіка я безтямно любила* (6, 22); **по-справжньому**: *Але я любила його по-справжньому, ледь не вперше в житті* (8, 45); **сильно**: *Я тільки знаю, що люблю тебе занадто сильно для того, щоб чогось добиватися і щось пояснювати* (8, 94).

Підкреслюючи важливе значення любові для людини у сучасній українській прозі вживають сингулятив **єдина**: *Вона не така вже грішниця, щоб так жорстоко її карати – залишати без її єдиної любові* (8, 7). Поєднання власне іменника **любов** із кількісним числівником **дві** трапляється у Г.Тарасюк: *Небавом заявили по черзі дві мої студентські любові* (17, 192). У цьому прикладі слово **любов** називає особу, на яку спрямоване почуття. У творах сучасні письменники найчастіше звертаються до опису **першої** любові. Це пояснюється тим, що вона залишається в пам'яті на все життя: *Тоді під музику палко зізналася йому, що він – моя перша любов* (6, 22); *Перше кохання – на жаль, найчастіше – знак долі. І найчастіше – розчарування* (12, 25).

У сучасній українській прозі виявлене співставлення концептів **ЛЮБОВ – ЛЮДИНА**: *Тільки любов боронить від страху, тільки вона єдина здатна нас ослонити* (5, 147); *Я вже хотіла, щоб любов пішла назавсім і назавжди забула дорогу до мене* (8, 77). На окрему увагу заслуговує приклад із твору О.Компанієць, де любов наділена станами людської душі, вона страждає від зневаги, самотності, непорозуміння, ображається і йде геть: *Я крокувала далі й завдячувала долі, що моя розтерзана та зневажена колишня любов пішла від мене. Вона вистраждала нашу тупу гордість і некрасивий кінець, вона пройшла через самотність і непорозуміння, через брехню і зраду, і все-таки пішла, горда й обірвана* (8, 45).

На зближенні понять *ЛЮБОВ – ТВАРИНА* побудована структурна метафора, репрезентована в романі І.Роздубудько: *І тепер, коли трапилося нещастя, Влада відчувала, що для повноцінності своєї любові не вистачає її другого учасника – Жанни. Її любов втратила одне крило...* (14, 29). Як бачимо, у наведеному прикладі любов має крила (За тлумачним словником, крило – «літальний орган птахів, комах та деяких ссавців (напр. кажанів)» [2, с. 587]).

Привертає увагу в українській сучасній прозі метафоричне поєднання концептів *ЛЮБОВ – ВОГОНЬ*. У В.Слапчука це почуття має здатність гріти людину – «робити теплим, гарячим; нагрівати» [2, с. 262]: *Я зрозумів, що зсередини мене гріє любов* (15, 155).

Ще одним різновидом структурної метафори є зближення понять *ЛЮБОВ – СТРУНА*: *Скільки разів у житті вдивлявся він у цей краєвид, а все так само солодкий щем виникав у серці, бриніла прихована невидима струна ніжності й трепетної ностальгічної любові до рідного закутка* (4, 6). За тлумачним словником, – струна – це «гнучка, пружна, туго натягнена нитка в музичних інструментах, що, коливаючись, створює звуки» [2, с. 1405].

Співставлення концептів *ЛЮБОВ – ВИНО* є досить поширеним у сучасній українській літературній мові, а в прозі воно репрезентоване у Г.Тарасюк: *З тими думами ворохобними вхопив я рогатину і майнув, як олень, нетрями, і перейняв рудого татя, п'яного від любові й меду* (18, 159).

Гештальтна метафора ґрунтується на зближенні «невербальної частини ментально-психонетичних комплексів: образів, відчуттів, почувань» [7, с. 146]. В.Телія відзначає, що при цьому зіставляються різні сутності, створюючи новий «гештальт» із редукованих прототипів, формуючи на його ґрунті новий гносеологічний образ і синтезуючи в ньому ознаки гетерогенних сутностей [11, с. 4].

У сучасній українській прозі трапляється гештальтна метафора, побудована на основі смакових відчуттів. Так, у Г.Тарасюк простежуємо зіставлення почуття любові із солодом, який хмелить: *Вони рватимуть вишні у вербові кошики, у цинкові відра – і густий солод першої любові п'янитиме їхню ще не оспалу кров* (18, 105). У наступному прикладі спостерігаємо поєднання двох гештальтів – на ґрунті смакового відчуття –*любов солодка* та зорового образу хвилі: *І солодка темна хвиля любові до чоловіка за кермом, одинокого, літнього чоловіка, накопилася на душу, перехопила подих, і я зіцпила зуби, щоб не розридатись* (18, 74).

В аналізованому матеріалі зафіксували також концептуальні метафори, що представляють авторське бачення любові. М.Матіос метафору, що має дифузний характер, створює на зближенні концептуальних зон *ФІЗИЧНА ДІЯ – ЛЮБОВ*. Першу зону представляють дієслова тримати (життя) і давати (дихання): *Лише любов тримає життя і дає йому дихання*. Далі спостерігаємо зближення двох концептів *ЛЮБОВ – ВІСЬ* на основі асоціації, проведеної письменницею, оскільки як навколо осі обертаються предмети, так і любов тримає життя: *Любов – це вісь, навколо неї обертається усе-усе на світі* (10, 112). Ще одним виявом авторського бачення є приклад, де любов настільки сильна, що нею дихають: *Я хотіла розплющити очі, щоб побачити, який він, той, що дихав приязню і любов'ю на мене* (10, 142).

Яскраво репрезентована в українській прозі асоціативна метафора. Так, у творах письменників виявлене зближення концептуальних зон *ЛЮБОВ – АБСТРАКТНЕ ПОНЯТТЯ* на ґрунті асоціативних зв'язків. У Н.Зборовської почуття любові асоціюється із самотністю: *У травні мені приснилася... любов... Я навіть встигла почути, як щасливо заплакали верби на заході сонця. І те, що любов – неймовірно самотня штука...* (6, 202). Коли людина відчуває істинну любов, любов у вищій сутності, вона виокремлюється за межі звичайного світу і переживає відчуття самотності. Із молодістю асоціює любов Є.Кононенко: *У Олесі з Іваном була любов з усіма атрибутами божевільного кохання тих часів, коли кохання було єдиною сферою, куди безкарно можна було вкладати енергію молодих сердець* (9, 41).

Оскільки кров має червоний колір, що є водночас кольором любові, метафору можна кваліфікувати як асоціативну: *Там, на землі, я не встигла попрощатися ні з ким, хіба що з тим, кого любила своєю кров'ю і з ким щоразу прощалася навіки...* (10, 133).

Цікаву асоціацію проводить М.Матіос: *Олексій також був із цих гір – а любив її (Дусю), як свою душу* (10, 70). За релігійними уявленнями душа – «безсмертна нематеріальна основа в людині, що становить суть її життя, є джерелом психічних явищ і відрізняє її від тварини» [9, II, с. 445]. Оскільки душа – найбільша цінність людини, то сполучення слів «*любити, як свою душу*» означає найвищий вияв любові, в цьому контексті, – до жінки. Оригінальною, на нашу думку, є асоціативне порівняння любові з магмою, гарячою лавиною, яка скупчується в людині: *Любов зібралась у мені, як магма, – і точить зсередини вогнем так, що й не здивуюся, якщо мене колись розіб'є інфаркт* (10, 30).

Аналіз психолінгвістичної парадигми концепту *ЛЮБОВ* дає змогу виявити особливості мовних асоціацій, реалізованих у творах українських письменників, у стилістичному діапазоні яких спостерігаємо поєднання різноманітних мовних засобів, за допомогою яких автори доводять глибинні можливості української мови у відтворенні реалістичної психологізації характерів героїв.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Арутюнова Н.Д. Метафора и дискурс // Теория метафоры / Ред. Н.Д.Арутюнова. – М.: Прогресс, 1990. – С. 5 – 32.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т.Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2007. – 1736 с.
3. Ганечко В.В. Загальні особливості концептів УСМІШКА та СМІХ // Актуальні проблеми металінгвістики: Збірник наук. статей за мат. IV Міжнар. конф. – Черкаси, 2005. – С. 34 – 36.
4. Гнаповська Л.В. Дука М.В. Концепт «Культура» в номінативному просторі «Кохання» // Вісн. Житомир. держ. ун-ту ім. І.Франка. – 2005. – № 23. – С. 47 – 50.
5. Пальчевська О.С. Концепт ШЛЯХ в англійській, французькій та українській мовах: лінгвокогнітивний та етнолінгвістичний ракурси: Автореф. дис. ... канд. філол. наук. – Донецьк, 2006 – 20 с.

6. Радзієвська Т.В. Концепт шляху в українській мові: поєднання ідей простору і руху // Мовознавство. – 1997. – № 4 – 5. – С. 17 – 26.
7. Селиванова Е.А. Когнитивная ономазиология (монография). – К.: Изд-во украинского фитосоциологического центра, 2000. – 248 с.
8. Скаб М.В. Співвідношення індивідуальної та загальнонародної концептуальних картин світу (фрагмент «ДУША», Ліна Костенко) // Актуальні проблеми металінгвістики: Збірник наук. статей за мат. IV Міжнар. конф. – Черкаси, 2005. – С. 16 – 19.
9. Словник української мови: В 11-ти т. / Ред. кол.: І.К.Білодід /голова/ та ін. – К.: Наукова думка, 1970 – 1980.
10. Степанов Ю. Константы: Словарь русской культуры: Изд. 3-е, испр. и доп. – М., 2004. – 992 с.
11. Телия В.Н. Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты. – М.: Наука, 1996.
12. Філософський енциклопедичний словник / Відп. ред. Шинкарук В.І. – К.: Абрис, 2002. – 744 с.
13. Фройд З. Очерки по психологии сексуальности. – М.: МЦ «Система» при МК ВЛКСМ, 1989.
14. Фромм Э. Искусство любить. Исследование природы любви. – М.: Педагогика, 1990.
15. Ходарєва І.М. Семантичні зв'язки лексеми «любов» у романі П.Загребельного «Брухт» // Семантика мови і тексту: Матеріали IX Міжнародної конференції. – Івано-Франківськ, 2006.
16. Чернова А.В. Концепти «батько», «мати» в українській лексико-фразеологічній системі світу: Автореф. дис. ... канд. філол. наук. – Дніпропетровськ, 2010. – 20 с.
17. Шапар В.Б. Психологічний тлумачний словник. – Харків: Прапор, 2004. – 640 с.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Андрухович С. Жінки їхніх чоловіків. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2005. – 160 с.
2. Андрухович Ю. Перверзія. – Сучасність, № 1 – 2. – 1996.
3. Дереш Л. Культ: Роман. – Львів: Кальварія, 2002. – 186 с.
4. Дремлюк С. Одвічне прагнення щастя. – Черкаси, 2007. – 79 с.
5. Забужко О. Польові дослідження з українського сексу: Роман. – Видання восьме. – К.: Факт, 2006. – 176 с.
6. Зборовська Н. Українська реконкіста. Антироман. – Тернопіль: Джура, 2003. – 304 с.
7. Карпа І. 50 хвилин трави / Худож.-оформлювач І.В.Осипов. – Харків: Фоліо, 2006. – 239 с.
8. Компанієць О. Обличчя янгола. – Львів: ЛА «ПІРАМІДА», 2003. – 138 с.
9. Кононенко Є. Зрада. ZRADA made in Ukraine: Роман. – Львів: Кальварія, 2002. – 160 с.
10. Матіос М. Життя коротке. Книга прози. – Львів: Кальварія, 2001. – 236 с.
11. Матіос М. Солодка Даруся. Проза. – Львів: Кальварія, 2007. – 344 с.
12. Поваляєва С. Орігамі-блюз. Новели. – Львів: Кальварія, 2005. – 200 с.
13. Роздобудько І. Амулет Паскаля: Роман / Худож.-оформлювач І.В.Осипов. – Харків: Фоліо, 2007. – 189 с.

14. Роздобудько І. Останній діамант міледі: Авантюрний детектив / Худож.-оформлювач І.В.Осипов. – Харків: Фоліо, 2007. – 222 с.
15. Слапчук В. Дикі квіти: Роман. – К.: Факт, 2005. – 296 с.
16. Тарасюк Г. Жіночі романи: Проза. – Бровари: вид-во ПП «МН ТРК «Відродження», 2006. – 288 с.
17. Тарасюк Г. Дама останнього лицаря: Проза. – Чернівці: Місто, 2004. – 214 с.
18. Тарасюк Г. Новели. – Бровари: вид-во ПП «МН ТРК «Відродження», 2007. – 189 с.

Vladimir Oleksenko

Verbal contents of the concept «love» in modern Ukrainian prose